

श्रीमच्छंकरभगवत्पादविरचिता

॥ सौन्दर्यलहरी ॥

लक्ष्मीधरा-सौभाग्यवर्धनी-अरुणामोदिनी-आनन्दगिरीया-तात्पर्यदीपिनी-पदार्थचन्द्रिका-
डिण्डिमभाष्य - गोपालसुन्दरी - आनन्दलहरी व्याख्या समलंकृता ।
आंगलानुवादटिप्पणी - द्रविडानुवाद - द्रविडहिन्दीपद्यानुवाद -
द्रविडांगलभाषागतप्रयोगयन्त्रपूजाविधिसंयुता ।

SAUNDARYALAHARĪ

OF

ŚRĪ ŚAṆKARA BHAGAVATPĀDĀCĀRYA

WITH

COMMENTARIES (IN SANSKRIT)

LAKṢMĪDHARĀ, SAUBHĀGYAVARDHANĪ, ARUṆĀMŌDINĪ,
ĀNANDAGIRĪYĀ, TĀTPARYADĪPINĪ, PADĀRTHACANDRIKĀ,
ḌIṆḌIMA BHĀṢYA,
GOPĀLASUNDARĪ AND ĀNANDALAHARĪ TĪKĀ

ENGLISH TRANSLATION AND NOTES

TAMIL TRANSLATION, HINDI AND TAMIL RENDERING OF VERSES
PRAYOGA (IN TAMIL AND ENGLISH), YANTRAS AND
ILLUSTRATIONS.

Published with the financial assistance from

THE MINISTRY OF EDUCATION AND SOCIAL WELFARE,
GOVERNMENT OF INDIA.

सौन्दर्यलहरी सव्याख्या ।

प्रथमभागस्य विषयसूचिका

श्लोकसंख्या:

विषयः

पृष्ठसंख्या

- १ मङ्गलाशामनं, शक्त्युत्कर्षप्रपञ्चः, शिवस्य शक्तियुक्तस्यैव जगत्कर्तृत्वादिषु प्रभुता, बहुजन्मार्जितपुण्यानामेव स्तुते प्रणामे वाऽधिकारः, शिवशब्दनिर्वचनं, मातृकाविद्याप्रासादानुचरावाग्वादिनीशिवपञ्चाक्षरीपाशादिव्यक्षरीमन्त्रोद्धारः, परशिवोपास्तेर्मुख्यता, शिवशब्दस्य माङ्गलिकता, ध्वनिरसप्रधानत्वं काव्यस्य, देव्या अखिलोपास्यत्वं, शिवशक्तिपदनिर्वचनं, जगन्निर्मातृत्वविचारः, हादि-
निद्यापञ्चाक्षर्युद्धारः, शक्तिशक्तिमतोरभेदभावना, रहस्यार्थः, मातृकाश्रीचक्र-
पङ्क्तेन व्याख्या, मीमांसकमतनिरस्तनं, श्रीविद्यामन्त्रोद्धारः । १
- २ ब्रह्मादीनां सृष्ट्यादिकर्तृत्वं भगवतीपादाब्जरेणायत्तं, रहस्यार्थः । ५०
- ३ अज्ञानावरणजाड्यदारिद्र्यनिरसने संसारसागरोत्तारणे देवीपदपांसोः साहाय्य-
प्रार्थना, कामराजमातृका-वाग्भवबीज-रहस्यार्थ-पट्कूटवैष्णवीमन्त्रोद्धारः । ५८
- ४ भयात्त्राणं बाञ्छाधिकदानं देवीपादायत्तम्, तत्तदेवतारूपेण देव्येव फलदात्री । ६६
- ५ विष्णोर्मोहिनीत्वे शिवमोहकत्वं, कामस्य मुनिमोहकत्वं च देव्याराधनेन ।
पट्कूटवैष्णवीकामकलाप्रथमचक्रेश्वरीस्वरूपम् । ७३
- ६ साधनविरहेऽपि देव्यपाङ्गप्रहिम्ना मदनस्य जगज्जेतृता, सर्वाशापूरकचक्रेश्वरी-
मन्त्रोद्धारः । ७९
- ७ देव्याः स्थूलध्यानं, चतुर्विधैक्यानुसन्धानं, सर्वसंक्षोभिणीचक्रेशीमन्त्रोद्धारः,
सर्वध्यातव्यमूर्तिषु मुख्यं स्वरूपम् । ८५
- ८ समयिनां पराध्यानं, दहराकाशबाह्याकाशवियचक्रपूजा, ध्येयस्थानं, ध्येय-
प्रणाली, अध्यात्मसेवनप्रकारः, चतुश्चत्वारिंशन्मन्दिरमन्त्राः, श्रीचक्रेऽन्वयः । ९३
- ९ कुण्डलिनीरूपिण्या देव्या ध्यानं, पट्चक्रोपरि शिवयोर्विहारः, सूक्ष्मध्यानं,
सादारुण्यं पञ्चविंशं तत्त्वं, शक्तिशिवयोरैक्यं, भूमिकाः, पट्चक्रभेदः, मन्त्रावरण-
पूजारूपोऽन्तर्यामिः । १००
- १० भगवतीचरणामृतेन प्रपञ्चमाप्ताव्य कुण्डलिन्याः पुनः कुण्डे स्वापः, तत्र श्रुति-
वाक्ययोगशास्त्रसमन्वयः । ११०

विषयः	पृ-सं
भगवतीसद्य श्रीचक्र, इन्दुमण्डलात्मकं, कौलमतेन यामलपद्धत्या क्षीचक्रलेखनं, श्रुत्युक्तं षट्त्रिंशत्तत्त्वात्मकं श्रीचक्रं, श्रीचक्रोद्धारः	११०
देव्या अनुपमं सौन्दर्यं, सर्वसौभाग्यदायकचक्रेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	१३६
देव्यपाङ्गपादैर्न रूपातिशयप्रसिद्धिः, वशीकरणशक्तिः, देवीसौन्दर्यस्य वेधकत्वम्	१४१
तत्त्वातीतं भगवतीचरणद्वयम् । षडाधारेषु देवीचरणरश्मिपातः चन्द्रकलानिधा, शोभनं षट्पदं तन्त्रं, षष्ठ्यधिकत्रिंशदनयूखस्वरूपदेवतामान्त्रिकन्यासप्रश्नः, जन्तर्यामि आवरणदेवतारश्मिमालामन्त्रनिरूपणम् ।	१४६
वाग्भववीजदेवताध्यानं सात्त्विकं, कामकलाध्यानम् ।	१७२
वाग्भववीजदेवताध्यानं राजसं, पञ्चम्युद्धारः ।	१७६
वशिण्यादिसहितभगवत्याः सात्त्विकं ध्यानं, सर्वरोगहरचक्रेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	१८१
कामदयालवर्णरूपध्यानं, मध्यमकूटमहिमा, सर्वसिद्धिप्रदचक्रेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	१८७
कामकलाध्यानं, मादनप्रयोगः, नित्यक्लिन्नामन्त्रोद्धारः ।	१९२
विषहरामृतेश्वरीध्यानं, शक्तिकूटध्यानं, दुर्वातोमन्त्रोद्धारः ।	२००
सहस्रारे सादाख्याध्यानेन परानन्दानुभवः, कामकलायाः सूक्ष्मध्यानं, पराध्यानं, वैष्णवीसप्तकूटोद्धारः ।	२०५
भवानि त्वमित्यर्धोक्तावेव देव्या तादात्म्यानुग्रहः, त्रिपुरामन्त्रोद्धारः ।	२०९
देव्या शिवाधार्ङ्गापहारेण सर्वाङ्गारूपं, उत्तरकौले शक्तौ शिवान्तर्भावः, शिवशक्त्यभेदः, सिद्धिपरामन्त्रोद्धारः ।	२१५
पञ्चदेवतानां पञ्चकृत्ये देव्याज्ञातः प्रवृत्तिः, कालत्रिपुरामन्त्रोद्धारः ।	२२०
देवीचरणपूजया सर्वदेवतापूजानिर्वाहः, सूर्याराधितविद्योद्धारः ।	२२६
शिवमन्तरा सर्वदेवतालयः, देवीमहिम्ना शिवविहारः, मानवीमन्त्रोद्धारः, शक्तैर्मूल- प्रकृतित्वेन शिवस्य पुरुषत्वेन चाविनाशित्वम् ।	२३१
आत्मार्पणधिया कृतं कर्म देवीसपर्या, जीवन्मुक्त-समयाचाररत-षोडशयुपासक- क्रियमाणसपर्याप्रकारः, अत्रपामन्त्रोद्धारः, परमावनायुक्तसपर्यामहत्त्वम् ।	२३६
ताटङ्गमहिमा, सौभाग्यातिशयः, शापविमोचिकामन्त्रोद्धारः ।	२४३
शिवे देव्या दर्शितो विनयः, सर्वदेवतातिशायिदेव्यैश्वर्यम् ।	२४८

श्लो-सं	विषयः	पृ-सं
३०	देवीतादात्म्यानुसन्धानेन अविनाशिता, सौभाग्यहृदयपञ्चदशमालामण्डलम् ।	२५३
३१	तन्त्राणां शिवेनाविष्कारः, देव्याः स्वतन्त्रं तन्त्रं शिवकृतं, चन्द्रकलाविद्याष्टकं, शुभागमपञ्चकं, नित्यानां श्रीचक्राङ्गता ।	२६४
३२	पञ्चदशी-षोडशीस्वरूपं, कलायन्त्रमन्त्रैक्यं, नित्याश्वरूपं, तत्र श्रुतिसमन्वयः, लोणामुद्रादुर्वासोविज्ञे, मन्त्रस्य व्यस्ताक्षरजपेऽपि फलम् ।	२७६
३३	कामराजविद्यया शिवाभिन्नभावनायाः अनात्मविलापनरूपो मानसो दोषः, कामराजमन्त्रोद्धारः ।	२९५
३४	नवात्मकस्य शिवस्य देवी शरीरभूता, तयोः शेषिशेषभावाभावः, ऊर्ध्वान्नायोद्धारः ।	३०३
३५	देवी विश्वात्मिका, तत्र उत्तरकौलमतं, शाम्भवमते देव्याः पदतत्त्वानां चैक्यम् ।	३१४
३६	परचित्परशिवयोः आज्ञायां ध्यानं, परमेश्वरपरमेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	३२१
३७	व्योमजनकयोः शिवयोः विशुद्धौ ध्यानं, विचेश्वरविचेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	३२७
३८	अनाहते हंसमिथुनध्यानं, हंसेश्वरहंसेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	३३३
३९	स्वाधिष्ठाने संवर्तेश्वरसमवाध्यानम्	३४०
४०	मणिपूरके मेघेश्वरमेघेश्वरीध्यानं, श्रुत्यागमरहस्यं अरुणोपनिषत्समन्वयः ।	३४४
४१	मूलाधारे जगज्जनकलास्यनाट्यपरशिवयोर्ध्यानं, तत्र कौल-समय-प्रक्रिया, पञ्चविधसोम्यं, चतुर्विधैक्यं, षड्विधैक्यं, नवरसविमर्शः ।	३५१

द्वितीयभागस्य विषयसूचिका

४२	मुकुटवर्णनं, तद्गतायाश्चन्द्ररेखाया इन्द्रचापतयोल्लेखः, किरीटमन्त्रोद्धारः ।	१
४३	देव्या धम्मिल्ले नन्दनपादपकुसुमानां सौभाग्यावाप्तये वासः, अंकुशमन्त्रोद्धारः ।	७
४४	वन्दीकुतार्ककिरणामं सिन्दूरं वहन्ती सीमन्तसरणिः, वह्निवासिनीमन्त्रोद्धारः ।	११
४५	अलकपरिवृतं देव्या वदनं मदनान्तकमोहनं, वज्रेश्वरीमन्त्रोद्धारः ।	१६
४६	ललाटारूपाध्वचन्द्र-मुकुटस्थचन्द्रशकलयोर्विपर्ययेण न्यासाच्चन्द्रपरिणामः, शिव-दूतीमन्त्रोद्धारः ।	२२
४७	भुवोर्मदनधनूरूपता, त्वरितामन्त्रोद्धारः ।	२६

लो.सं	विषयः	पृ.सं
११	भवनकलहंसानां पदन्यासपरिचयदानदक्षौ चरणौ । आत्माष्टाक्षरीमन्त्रोद्धारः । भीचक्रस्थचक्राधिदेवदेवीनां देवविद्याधरगानवदीक्षागुरुणां स्वरूपम् ।	२४०
१२	ब्रह्मविष्णुरुद्रेश्वरपृथक्पटप्रच्छदपटभूतशिवास्तृतीयं ब्रह्मवासिन्यः देव्याः सौन्दर्याति- शयः । षट्चक्राणां सदस्त्रारस्य परमशिवपर्यङ्कस्य च साम्यम् । सृष्टिमन्त्रोद्धारः ।	२४९
१३	दकापि क्रजुः, मृदुरपि कठिना, तनुरपि पृथुः, अरुणाऽपि करुणा सा ।	२५५
१४	देव्यास्ताम्बूलकरण्डकं चन्द्र एव । तस्य रिक्तता पूर्णता च देवीभोगेन ब्रह्मकृतापूरणेन च । पञ्चदशानित्यास्वरूपं, सर्वेषां चक्राणां बिन्दुचक्रवासना- वासितत्वं, अग्रथादिदेवतानां विश्वमूर्तेर्देव्या जिह्वाद्यवयवत्वं च ।	२५९
१५	देव्याः तरलकरणानामसुलभत्वं, सर्वतो बाह्यभूपुरद्वारवर्त्यणिमादीनामपि सर्व- सिद्धिप्रदत्वम् । सर्वाङ्गसुन्दरीमन्त्रोद्धारः ।	२६६
१६	देव्याः पातिव्रत्यमसाधारणम् ।	२७०
१७	बाणीरमागौरीरूपापि तुरीया महामाया परब्रह्ममहिषी च ।	२७७
१८	देवीचरणनिर्णेजनजलपानार्थिता । चरणोदकस्य मूकत्वनिवर्तकत्वं निरतिशय- वाग्बिलासदातृत्वं च ।	२८५
१९	देव्या भजनेन सर्वातिशायि वाग्मिन्त्वं, भीमत्वं, सौन्दर्यं चेह लब्ध्वा, चिरञ्जीवी देव्यनुग्रहेण ज्ञानी पशुपाशव्यतिकररहितः परब्रह्मानन्दानुभवं प्राप्य मोदते । पशुपाशविमोचिनीविद्योद्धारः ।	२९०
१००	भगवत्याः स्तुतिः तदीयाभिः तद्गुणभिर्वाग्मिः क्रियते । स्तोत्रं स्तुत्या स्तावकश्च सैव ।	३००
१०१	मणिमुकुररूपः स्तिमितकिरणः सूर्यः भगवत्या वदनप्रतिबिम्बधारी भवति । कूटलयध्यानम् ।	३०९
१०२	भगवतीभक्ता भगवतीस्वरूपमेव प्रपद्यन्ते, येन हरोऽपि तद्दर्शने भ्रमति ।	३११
१०३	स्वीयस्तुतिश्रवणाय, तस्य वेदवदादरणीयतासिद्धौ च प्रार्थना । सूर्यमदन- गोविन्दलक्ष्मीहंसेश्वरपवनमहादेवदुर्गाकलासरस्वत्याख्याः भगवत्या सृष्टिमूलतया उत्पादिताः पुत्राः पुत्र्यश्च । तेषां तासां च भगवतीस्वरूपत्वम् ।	३१५